

УДК 7.071.1 (1-87) : 061.75

Тетяна КАТАРГІНА

ВНЕСОК МИТЦІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В КУЛЬТУРНУ СПАДЩИНУ ЗА КОРДОНОМ

Статтю присвячено пам'яткам, створеним видатними українськими митцями за кордоном. Висвітлено творчий доробок майстрів пластичного мистецтва української діаспори.

Ключові слова: культура спадщина, діаспора, скульптор, пам'ятник.

Минуло понад сторіччя від появи перших українських переселенців на території інших країн. На сьогодні вчені виокремили основні етапи еміграції, кожен з яких мав свої особливості. Першими на землі Канади і США ступили трудові мігранти, два інші етапи були спричинені відповідно Першою і Другою світовими війнами, а в основі другої і особливо третьої хвилі еміграції лежали не лише економічні, а здебільшого політичні мотиви. Окрім підприємців, батьківщину періодично покидала творча інтелігенція, за власним бажанням або через примусове витіснення з культурного простору країни. Відтак сформувалася потужна українська діаспора, яка залишила помітний слід у суспільному житті зарубіжних країн.

У статті розглядаються пам'ятки історії і культури, створені українцями за кордоном. Поняття «пам'ятка» вживається для визначення сукупності історико-культурних компонентів, які відтворюють історичні події, нагадують про минуле та відбивають естетичні смаки, що панували в суспільстві на різних етапах його розвитку¹. Пам'ятки містобудування і архітектури становлять невід'ємну частину художньої культури народу, надбання якої складається з цілого комплексу компонентів рухомого і нерухомого майна. Музейні, бібліотечні, архівні колекції, які формуються століттями, є носіями інформації про рухомі пам'ятки історії, науки, культури, що належать до культурних цінностей і згідно з міжнародними конвенціями підлягають захисту², відновленню і популяризації. Нерухомі ж об'єкти за сучасною класифікацією представлені пам'ятками археології, історії, архітектури і містобудування, монументального мистецтва і визначені у міжнародній практиці як культурна

---

¹ Катаргіна, Т. Формування концепції захисту та збереження нерухомих пам'яток в зарубіжних країнах / Тетяна Катаргіна // Пам'ятокознавчі студії в Україні: теорія і практика. – К.: Інститут історії України НАН України, 2007. – С. 128.

² Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 р. // Міжнародна охорона, захист і повернення культурних цінностей : зб. документів. – К., 1993. – С. 5–20.

спадщина³. Кожен із цих видів має своє місце у матеріальному наповненні міст, містечок, великих і малих поселень. До того ж, часто вони є саме тими об'єктами, де розміщуються і експонуються матеріальні цінності музеїв, бібліотек, архівів. На відміну від звичайних об'єктів нерухомості, кожна одиниця культурної спадщини унікальна, має індивідуальні особливості й історико-культурний потенціал, який є складовою національного багатства країни. Утрату такого об'єкта виповнити неможливо, тому його недооцінка, або несвоєчасна оцінка завдає значних збитків і в багатьох країнах вважається одним із тяжких злочинів проти суспільства.

Отже, до культурної спадщини належать: *пам'ятки* (твори архітектури, монументальної скульптури та живопису, фрагменти або структури археологічного характеру, написи, печерні житла й групи елементів); *ансамблі* (групи ізольованих чи об'єднаних будівель, які є частиною ландшафту); *визначні місця* (твори людини або спільні витвори людини і природи, а також зони з визначними археологічними місцями, що є універсальною цінністю з погляду історії, естетики, етнології чи антропології)⁴. Таким чином, об'єкти культурної спадщини – це об'єкти нерухомого майна і пов'язані з ним твори живопису, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва, об'єкти науки й техніки, інші предмети матеріальної культури, що виникли внаслідок історичних подій і є свідками епох і цивілізацій, джерелами інформації про розвиток культури.

Метою статті є висвітлення мистецьких пам'яток української культурної спадщини за кордоном через призму життя і творчості видатних митців діаспори. В системі координат культурної спадщини значне місце займають пам'ятники, монументи, монументальні комплекси, твори монументального живопису. Кожен з них має історичне, етнологічне, естетичне значення. А встановлення такого об'єкта поза межами України, окрім суто мистецького, має ще й особливе історичне значення і підґрунтя, адже є результатом зусиль місцевих осередків української діаспори, які ініціюють і втілюють цей задум: затверджують проект, виборюють ділянку в місцевих органах управління, збирають кошти на побудову й подальше утримання пам'ятника.

На сьогодні у 35-ти країнах світу встановлено 128 пам'ятників, пам'ятних знаків і меморіальних дошок, які шановують пам'ять Тараса Григоровича Шевченка⁵. Зокрема, у Франції їх відкрито у трьох містах⁶: Парижі – 1978 року у сквері імені Шевченка на бульварі Сен-Жермен (автор – скульптор Михайло Лисенко), Тулузі – 1971-го в районі Бельфонтен (автор – естонський скульптор Арнольд Алас), Шалетт-сюр-Луен – 1974-го (автор – Олександр Скобліков).

---

³ Ibidem.

⁴ Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 р. // Міжнародна охорона, захист і повернення культурних цінностей : зб. документів. – К., 1993. – С. 52.

⁵ Пам'ятники Шевченку в Україні та світі. Національний музей Тараса Шевченка. – Режим доступу: <http://www.museumshvchenko.org.ua/page.php?id=64>

⁶ Кучерук, О. Пам'ятники Шевченка на земній кулі... Від Мангитшлаку до Вашингтона / Олександр Кучерук // Черкаський край – земля Богдана і Тараса : культурологічний збірник. – К.: «Українські Пропілеї», 2002. – С. 67–80.

Пам'ятник Шевченкові у столиці США Вашингтоні створили відомі митці, вихідці з України, – скульптор Леонід Молодожанин (Лео Мол) і архітектор Радослав Жук⁷. Відкриття пам'ятника Шевченкові у столиці Аргентини Буенос-Айресі (скульптор Лео Мол) відбувалося 1971 року за участі президента країни, а кошти на будівництво зібрала українська громада. Комітет, що займався спорудженням пам'ятника, випустив присвячену цій події пропам'ятну книгу, подавши в ній список жертводавців⁸.

Інколи встановлення пам'ятників українським діячам мало й суто політичний підтекст. Наприклад, у 1951 році уряд УРСР подарував канадській діаспорі в Торонто пам'ятник Шевченкові, що був встановлений в Оквільському парку, авторами монумента – скульптори Макар Веронський, Олекса Олійник і архітектор Василь Гнездилов⁹. Проте цей пам'ятник прийняла лише та невелика частина української громади, яка підтримувала прокомуністичні ідеї і виступала за налагодження взаємин із СРСР. Натомість більшість українців Канади, що переважно були емігрантами повоєнного періоду, відстоювали ідею державної незалежності, самостійності України, виступали проти сталінізму і встановлення органів радянського управління, такий дарунок зустріли з обуренням. Що ж наштовхнуло український уряд епохи тоталітаризму зробити цей жест у бік явних ворогів радянського режиму? Треба враховувати, що за радянських часів пам'ятки вважались частиною монументальної пропаганди. Відкрита пропаганда «українськості» з боку тодішніх можновладців мала на меті відвернути увагу від інших, відверто ворожих щодо українства процесів, які тоді відбувалися в СРСР. Так, у тому ж таки 1951 році стався останній перерозподіл земель між СРСР і Польщею¹⁰. Обидві сторони передавали 480 тис. кв. км. З радянської сторони, відповідно до договору, підписаного в Москві, було віддано території, споконвіку заселені бойками. Із цих місць виселено місцеве населення (40 тис. осіб) у південні області України, засушливі степові райони яких стали згубними для багатьох жителів карпатських гір¹¹. Тож у світлі цих дій обурення західної української громади і її несприйняття пропагандистського жесту уряду УРСР було цілком виправданим. Подальша історія монументу не менш трагічна. У 2008 році невідомі викрали пам'ятник і згодом його рештки (голову) знайшли на одному з ливарних заводів. Перед тим, у 1988 році, було спалено музей, створений українською діаспорою у Палермо, відроджений у Торонто та 2001 року знову знищений вандалами.

---

⁷ Драган, А. Шевченко у Вашингтоні : до історії пам'ятника Кобзареві України у столиці Америки / А. Драган; передм. Я. Падоха. – Нью Йорк ; Джерсі Сіті: Вид-во УНС «Свобода», 1984. – 136 с.

⁸ Пропам'ятна книга будови пам'ятника Тарасові Шевченкові в Буенос-Айресі. – Буенос Айрес : [б. в.], 1971. – 173 с.: іл.

⁹ Monuments to Shevchenko around the world. Taras Shevchenko Museum. – Режим доступу: <http://www.infoukes.com/shevchenkomuseum/monuments.htm#1>

¹⁰ Договір между Союзом Советских Социалистических Республик и Польской Республикой от 15 февраля 1951 г. об обмене участками государственных территорий. 15 февраля 1951 года // Ведомости Верховного Совета СССР. – М., 1951. – 14 июля.

¹¹ Кляшторная, Н. Акція-51. Останні свідки / Н. О. Кляшторная. – Вінниця: Вид-во: ДП ДКС, 2009. – 232 с.

Ще одним прикладом використання культурної акції в політичному протистоянні було встановлення пам'ятника Шевченкові у столиці США. На період «холодної війни» припадають ювілейні шевченківські 1961-тий і 1964-тий роки, коли образ поета набув рис політичних перегонів – «хто-кого» і в Москві три українські скульптори Михайло Грицюк, Юлій Синькевич, Анатолій Фуженко терміново звели грандіозний чотирнадцятиметровий монумент у вигляді гранітної брили і бронзової постаті Шевченка. Радянський Союз і справді перегнав Америку, відкривши московський пам'ятник 10 червня 1964 року, тобто на 17 днів швидше, ніж американці¹². До речі, перший пам'ятник Лесі Українці було споруджено в Москві тільки 2003 року. Для порівняння зазначимо, що в Україні встановлено понад 120 пам'ятників діячам російської культури – Олександрю Пушкіну, Максиму Горькому, Володимирю Маяковському та іншим.

Чимало видатних представників української еміграції і діаспори були творцями пам'ятників на всіх континентах, зберігаючи національні традиції малярства, розписів, вишиванок, використовуючи яскраві образи народного мистецтва.

У країнах Північної Америки, де втілюється політика мультикультурності, до складу реєстрів історико-культурної спадщини штатів і провінцій включені історичні об'єкти й поселення різноманітних етнічних груп, створені музеї-скансени української і інших етнічних діаспор. Кожна з етнічних культур входить до тематичних екскурсійних маршрутів. Так, у США спільними зусиллями української, білоруської, російської, польської діаспор у 1948 році в передмісті Нью-Йорка засновано відомий за межами країни Арров-парк. У 1970 році в ньому встановили пам'ятники Тарасові Шевченку (скульптор Василь Бородай), Олександрю Пушкіну (скульптор Олександр Ковальов), у 1973-му – Янці Купалі, Волту Вітмену. Парк відкрито як символ єднання культур різних народів. Аналогічне пам'ятне місце, яке об'єднує етнічні групи, що здійснили вагомий внесок у розвиток держави, створено в канадському місті Вінніпезі. Тутешній Палац правосуддя прикрашають статуї англійської королеви Вікторії, шотландського поета Роберта Бернса, ісландського патріота Джона Сігурдсона, українського поета Тараса Шевченка, франко-канадця і одного з лідерів конфедерації Джорджа Етьєна.

Спадщина митців української діаспори представлена різноманітними напрямками. Яскравим представником світового авангарду, основоположником модерних стилів у мистецтві був Олександр Порфирівич Архипенко. Народився в Києві, в сім'ї професора Київського університету. У 1902 році вступив до Київського художнього училища, продовжив художню освіту в приватних студіях Москви. Не задоволений системою викладання, поїхав до Парижа, де познайомився з Амадео Модільяні. В ранніх роботах майстра відбілося захоплення архаїкою (скульптура Стародавнього Єгипту, Ассирії). В 1910-ті роки Архипенко розробив принцип тривимірного кубізму, заснованого на геометричному спрощенні і динамічних контрастах форм. Наступний етап –

---

¹² *Кравченко, Я.* Історія монументів Кобзареві / *Я. Кравченко* // День. – 2013. – № 159.

«скульпто-живопис» – крупний рельєф і поліхромія. Після переїзду до Америки (1923) повністю розкрив свій оригінальний талант. У 1927 році запатентував механізм, що створює ілюзію руху намальованих об'єктів із заданою швидкістю і ритмом, так звану «архипентуру»¹³. Разом з тим Архипенко звертався і до традиційної скульптури. Пам'ятники-бюсти князя Володимира, Шевченка, Франка були виставлені в українському павільйоні на Світовій виставці в Чикаго у 1933 році¹⁴. Пам'ятник-погруддя Шевченкові встановлено в Нью-Йорку (1957)¹⁵. У будинку в місті Вудстоку, де жив скульптор, нині діє меморіальний музей-майстерня¹⁶. Помер Олександр Порфирівич 1964 року, похований на кладовищі Вудлон у Бронксі (Нью-Йорк).

Скульптури Леоніда Молодожанина на честь видатних представників української культури знані в усьому світі. Родом з містечка Полонне (нині – райцентр Хмельниччини). Навчався в Академіях мистецтв у Берліні й Відні, академік Королівської канадської академії мистецтв. Лео Мол за 60 років життя в Канаді став автором багатьох пам'ятників, зокрема британській королеві Єлизаветі II у Торонто, прем'єр-міністру Канади 1956–1967 років Джону Діфенбейкеру в Оттаві, 34-му президентові США Дуайту Ейзенхауеру у Вашингтоні та інших. Багато робіт майстер виконав для храмів – понад 80 вітражів, близько 100 скульптурних портретів. Його скульптури зберігаються у музеях Італії, Німеччини, США, Канади, України. Взагалі, робіт у видатного митця стільки, що в 1992 році у Вінніпегу під відкритим небом був облаштований цілий «Парк скульптур Лео Мола», де виставлено понад 300 творів. У доробку митця є погруддя трьох понтифіків – Іоанна XXIII, Павла VI, Іоанна Павла II, а також кардинала Йосифа Сліпого, які зберігаються у ватиканському музеї. Але найбільше Леонід Молодожанин прославився українською тематикою – чотирма пам'ятниками Тарасові Шевченку (у Вашингтоні, Буенос-Айресі, Прудентополісі, Санкт-Петербурзі), пам'ятниками київському князю Володимиру Великому в Лондоні, митрополиту Андрію Шептицькому у Філадельфії¹⁷. Митець залишив цікаві спомини про спорудження пам'ятника Шевченку в столиці США: «27 червня 1964 р. в моєму житті сталася подія, яка підвела підсумок попередній (майже тридцятирічній) праці в галузі скульптури і визначила, можна сказати, моє майбутнє. Я маю на увазі відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові у столиці Сполучених Штатів Америки місті Вашингтоні. У цьому спогаді я лише хочу підкреслити роль колишнього президента Сполучених Штатів Америки Дуайта Ейзенхауера (1891–1969), підпис якого під законом № 86-749 від 2 вересня 1960 р. мав велике значення при вирішенні

¹³ Олександр Архипенко // Народжені Україною : меморіальний альманах: у 2 т.: Т. 1: А-К / гол. ред. О. Оноприенко. – К.: Євроімідж, 2002 – 896 с. – (Золоті імена України).

¹⁴ Архипенко Олександр // Енциклопедія української діаспори. – Режим доступу: http://eudusa.org/index.php?title=Archipenko_Aleksan%C2%ADder

¹⁵ Українська еліта: Архипенко Олександр Порфирівич (1887–1964) // Електронна бібліотека Князева. – Режим доступу: http://ebk.net.ua/Book/synopsis/ukrainska_elita/part1/011.htm

¹⁶ Олександр Архипенко // Народжені Україною, ор. cit., с. 108–109.

¹⁷ Корніюк, В. Лео Мол – скульптор від Бога / В. Корніюк // Віче. – 2008. – №5 (березень); Дмитренко, Н. Скульптор Кобзаря / Н. Дмитренко // Україна Молода. – 2010. – № 8 (16 січня).

питання: бути чи не бути пам'ятникові Шевченку у Вашингтоні? Противники ідеї пам'ятника могли б перешкодити їй (ідеї) здійсненню, якби не згаданий закон, скріплений авторитетом президентської влади. Взагалі, Ейзенхауер був одним з найприхильніших до українців політиків Заходу у всій повоєнній історії. Він виніс повагу до українців з часів Другої Світової війни. У війську США, яким командував генерал Ейзенхауер на європейському театрі військових дій, були офіцери і солдати українського походження (нашадки першої хвилі емігрантів з України на американський материк), які показали себе з найкращого боку своєю хоробрістю і відданістю ідеалові свободи»¹⁸.

Митець був знайомий з видатним діячем української культури Іваном Огієнком і виконав його скульптурний портрет, який подарував Львову (1992). Одну із львівських вулиць названо на честь Івана Огієнка, де і встановлено його скульптурне погруддя¹⁹. Леонід Молодожанин виконував пам'ятники на могилах видатних діячів української культури. У Німеччині на кладовищі в Новому Ульмі (вул. Ройттїр) похований письменник і громадсько-політичний діяч Іван Багряний (Лозов'ягін) – автор романів «Сад Гетсиманський», «Тигрлови», за які в 1992 році йому посмертно присуджено Державну премію України імені Тараса Шевченка. У 1965 році на його могилі посвячено пам'ятник роботи Лео Мола²⁰.

Легендарний скульптор помер 4 липня 2009 року на 95-му році життя, зробивши величезний внесок у популяризацію української культури в світі, гідно представивши її красу і вказавши на роль у світовій цивілізації²¹. Останній його пам'ятник постав посмертно в Оттаві 2011 року. В день святкування 120 річнниці поселення українців у Канаді було відкрито пам'ятник Шевченкові, який оттавській громаді подарувала дружина скульптора, а гроші на побудову зібрали Комітет зі спорудження пам'ятника на чолі з Орестом Дубасом і інші ентузіасти²².

Ще один знаний митець з України – архітектор Радослав Жук, який здійснив архітектурне оформлення пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні. Народився в Галичині. Після Другої Світової війни переселився до Канади, де 1956 року закінчив архітектурні студії в Мак-Гільському університеті

---

¹⁸ Молодожанин, Леонід. Як я працював над портретом Ейзенхауера // Український освітній простір. Проект міжнародного співробітництва шкіл української діаспори та Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. – Режим доступу: <http://uop.net.ua/leonid-molodozhanyin-yak-ya-pratsyuvav-nad-portretom-eizenhauera>

¹⁹ Кравич, Д. Українське мистецтво : навчальний посібник. Ч. 3 / Д. П. Кравич, В. А. Овсїйчук, С. О. Черепанова. – Львів : Світ, 2005. – 268 с. – (Мистецтво скульптури). – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/204/7744.html>

²⁰ Жулинський, М. Іван Багряний / М. Жулинський // Історія української літератури ХХ століття: у 2-х кн.: Кн. 2: Ч. 1. – К., 1994. – С. 244–252; Посвячено пам'ятник сл. п. І. П. Багряному в Німеччині // Свобода. – 1965. – 15 жовтня. – Режим доступу: <http://www.svoboda-news.com/архiv/pdf/1965/Svoboda-1965-192.pdf>

²¹ Єсюнін, С. Лео Мол Видатний скульптор із Полонного. – Режим доступу: http://ye.ua/news/news_2282.html

²² Гринда, Л. В Оттаві відкрито пам'ятник Тарасові Шевченку. – Режим доступу: <http://www.infoukes.com/newpathway/27-2011-Page-9-1.html>

(Монреаль) й одержав стипендію на студійну подорож по Європі. Молодий архітектор працював в Англії і Канаді, 1960 року закінчив аспірантуру найпрестижнішого політехнічного закладу США – Массачусетського інституту технології, здобувши ступінь магістра. Радослав Жук викладав архітектурне проектування в Манітобському й Торонтському університетах, а згодом – у своїй «альма-матер» – Мак-Гільському університеті. Архітектор також працює як науковець, його цікавлять такі питання, як процес проектувань, відносини культури й архітектури, архітектури й мистецтва. Серед його проектів можна згадати павільйон на Світовій виставці в Монреалі 1967 року, архітектурне оформлення пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні, чимало українських церковних споруд²³.

Помітна сторінка творчості Петра Кулика пов'язана з чотирирічним перебуванням у Канаді (1988–1992), коли митець нарешті отримав можливість зустрітися з братами, яких не бачив 45 років. У Торонто, де замешкав скульптор, влаштували персональну виставку його творів. На прохання громади української католицької церкви святих Ольги і Володимира у Чикаго Петро Кулик виготовив фігури обох подвижників християнства Русі-України, що нині прикрашають екстер'єр храму. Скульптор залишив по собі добру пам'ять подарувавши місту пам'ятник Івану Франкові²⁴.

Упродовж ХХ століття еміграція скульпторів з України – до Італії, Болгарії, Польщі, Чехії, Німеччини, Франції, Аргентини, США, Канади й інших країн – продовжувалась у кілька етапів: до Першої світової війни, у 1920-ті роки, під час німецької окупації, після Другої світової війни. У 1907 році до США виїхав Григорій Кузневич, де розгорнув активну художньо-виробничу діяльність (Нью-Йорк, Клівленд, Пітсбург, Елізабетсбург, Філадельфія), виконував елементи скульптурного декору мостів, віадуків, монументальних урядових споруд, скульптурні оздоблення церков (Філадельфія, Клівленд, Пітсбург), українських читалень²⁵.

Всесвітньо відомий український скульптор Михайло Парашук народився на Тернопільщині, навчався у Кракові, Відні, Львові, у Парижі брав студії у славного скульптора Родена. Серед його творів – пам'ятник Адамові Міцкевичу у Львові (разом зі скульптором Антоном Попелем). У 1921 році емігрував до Болгарії, де організував художню школу. Створив пам'ятник на могилі Драгоманова, скульптурні портрети видатних діячів української і болгарської історії, брав участь в оздобленні Софійського університету, Воєнної академії, Народної бібліотеки, Музичного театру, створив монумент на честь перемоги над турецьким військом у 1444 році²⁶. Залишив слід і як громадський діяч: у 1926 році очолив болгарсько-українське товариство, яке поширювало

---

²³ Геврик, Т. Церковна архітектура українців Північної Америки: архітектор Радослав Жук / *Тут Геврик // Український освітній простір*. – 2013. – 15 лютого 2013.

²⁴ Скрипченко, Ю. Козацький триптих скульптора Кулика. – Режим доступу: <http://galinfo.com.ua/news/169172.html>

²⁵ Кравич, Д., *op. cit.*

²⁶ Михайло Парашук (1878-1963) // Тербовлянська центральна районна бібліотека. – Режим доступу: http://www.terbovliya-biblioteka.edukit.te.ua/vidatni_lyudi_terbovlyanschini/mihajlo_paraschuk

інформацію про події в Україні²⁷. Помер Михайло Парашук 1963 року в селі Бані Картової Пловдивського округу, похований у Софії²⁸.

Родом з козаків Чернігівщини походить один з найдосконаліших знавців техніки бронзи і медальєрства Василь Масютин (1884–1955; родове прізвище – Масюта-Сорока). Мистецьку освіту здобув у Московському училищі живопису, скульптури і будівництва. Жив і працював у Берліні. Йому належить авторство надзвичайно цікавої збірки, яка вміщує 63 медальйони українських князів, гетьманів, культурних діячів. Виконав низку погрудь – Петра Сагайдачного, Богдана Хмельницького, Петра Дорошенка, Івана Мазепи та інших²⁹.

Скульптор Григорій Крук (1911–1962) – родом зі Станіславщини. Студіював у відомих академіях мистецтв (Краків, Берлін, Рим). Із 1945 року працював у Мюнхені. Здобув визнання як талановитий скульптор з чітко сформованими засобами пластичного виразу. Облива глибина психологізму вирізняє його портрети. Невеликі за розміром бронзові композиції моделював на грані гротеску, проте підкреслював внутрішню теплоту й життєствердну силу. Особливо його приваблювала тема України, галицького села. Своему батькові присвятив композицію «Сидячий селянин». Філософське узагальнення і драматизм вирізняє його композицію «Сівач».

Микола Мухин (1916–1962) в еміграції працював під ім'ям Богдан. Родом з Донбасу, навчався в художніх інститутах Одеси, Харкова, Києва. З 1941 р. працював у Німеччині і США. Твори, переважно камерні, виконував у різних техніках та матеріалах (віск, камінь, дерево, відливи у сріблі та бронзі). Створив винятково експресивні композиції на теми української давнини: виразні образи київських князів, чумаків, запорожців. Виконав численні образи тварин (коней, волів тощо), що нагадують степову романтику шедеврів скіфського золота у поєднанні з традиціями української пластики ХХ століття³⁰.

Оригінальна, сповнена глибокої чуттєвості й ліризму творчість Михайла Черешньовського (1913–1994). Відомий за кордоном скульптор, різьбяр, педагог, народився 1911 року у селі Стежниці Сяноцького повіту (тепер – Польща). Навчався у Коломийській художньо-промисловій школі та Краківському інституті ім. Щепанського. Після Другої світової війни працював у Нью-Йорку. Член управи, з 1973 року – голова Об'єднання мистців українців в Америці. У техніці декоративної різьби на дереві виконав релігійні фігури й іконостаси для українських церков у місті Гантері (США), у портретній скульптурі – голови й погруддя українських діячів Романа Шухевича, Степана Бандери, Володимира Винниченка, Дмитра Донцова, О. Ольжича, Йосипа Гірняка та інших. Створив серію образів під загальною назвою «Мадонна». Його творчий доробок складають і монументальні пам'ятки, зокрема пам'ятник

---

²⁷ Антонович, Д. Українська скульптура // Ізборник. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/cultur/cult18.htm>; Украинская эмиграция в Болгарии после Первой мировой войны. – София, 2000.

²⁸ Михайло Парашук, *op. cit.*

²⁹ Масютин Василь // Енциклопедія українознавства. – Т. 11. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/encycl/euii11.htm>

³⁰ Кравич, Д., *op. cit.*

героям визвольної боротьби українського народу (Симон Петлюра, Євген Коновалець, Тарас Чупринка, Степан Бандера) на оселі Спілки української молоді в Елленвіллі (штат Нью-Йорк, США, 1962). Досягнув успіхів у станковій і монументальній скульптурі. Його творам властиві витончені, плавні лінійні форми, узагальнені силуети (пам'ятники Лесі Українці в Парку народів у Клівленді, 1961 і в «Гай-Парку» в Торонто, 1974)³¹. Помер майстер 20 липня 1994 року у Нью-Йорку, похований на кладовищі Саут-Баунд-Брук (Нью-Джерсі, США)³².

У жанрах станкової і монументальної пластики працював Петро Савич Капшученко. Народився у селі Сухачевці, що нині знаходиться в межах Дніпропетровська. Навчався в Україні й Німеччині. Після Другої світової війни працював у Аргентині, Філадельфії. Його твори «Іспанський танок», «Козак з бандурою», «Гопак» вирізняють гострі характерні ознаки, навіть гротеск. Він глибоко розумів художній синтез архітектури та пластики³³. Автор понад 7000 мініатюрних скульптур з народного й козацького побуту, улюблені теми – особи з простого люду: козаки, гуцули, бандуристи, рибалки. Багато скульптурних мініатюр присвячено Голодомору 1932–1933 років в Україні («Колосків шукачі», «Незабутні роки», «Забрали все», «Голодом змучені» та інші). Автор пам'ятника митрополиту Василю Липківському, що був встановлений і освячений 23 жовтня 1983 року й великій княгині київській Ользі, відкритий 16 серпня 1987 року в українському церковно-меморіальному комплексі св. Андрія Первозванного в Саут-Баунд-Бруку, а також скульптурних портретів Івана Мазепи і Тараса Шевченка³⁴.

Загалом можна констатувати певні успіхи в поширенні української мистецької традиції в країнах світу, увічненні пам'яті про історичні події і видатних осіб. Відзначимо, що позитивне ставлення до українців за кордоном і до держави великою мірою формується під впливом культурних об'єктів.

Треба згадати про участь українських майстрів живопису у монументальні розписи церков, що їх у місцях поселення українців виконувала ціла плеяда мистців, а найбільш знаними були Петро Андрусів (йому належить розпис греко-католицької церкви св. Йосафата у Філадельфії)³⁵, Іван Денисенко, Мирон Білинський, скульптор Сергій Литвиненко, який різьбив іконостаси³⁶. Вагомий внесок у розвиток монументального мистецтва за кордоном зробили

---

³¹ Скрипка, Т. Михайло Черешньовський: штрихи до портрету. – Режим доступу: <http://www.myslenedrevo.com.ua/studies/lesja/bio/persons/Ch/Chereshniiovskij.html> ; Михайло Черешньовський. Статті. Спогади. Матеріали. – Нью-Йорк : УВАН у США, 2000. – С. 85.

³² Ibidem.

³³ Блюміна, І. Петро Капшученко – визнання в світі й на Батьківщині / І. Блюміна // Вітчизна. – 2011. – №1/2. – С. 158–159.

³⁴ Герасимова, Г. П. Капшученко Петро Савич // Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка-Ком / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2007. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Kapshuchenko_P

³⁵ Мистецтво української діаспори: Повернуті імена : зб. статей / ред. О. Федорук, Д. Степовик, В. Врублевська, М. Коць. – К.: Тріумф, 1998. – 287 с.

³⁶ Мудрак, М. Образотворче мистецтво // Енциклопедія української діаспори. – Режим доступу: http://eudusa.org/index.php?title=Fine_Arts

Петро Холодний (молодший) і Святослав Гординський (США), Теодор Баран і Ювеналій Мокрицький (Канада).

Петро Холодний оселився у США 1950 року. Зажив визнання як у графіці (ілюстрував видання Наукового товариства імені Шевченка в Америці, Української вільної академії наук у США, твори письменників діаспори), так і в скульптурі, виконавши кілька епітафальних пам'ятників на Українському національному цвинтарі-пантеоні в Саут-Баунд-Бруку. Проте головним жанром його творчості став іконопис. Він виконав іконостаси для українських кафедральних соборів св. Володимира (Нью-Йорк), св. Андрія (Вашингтон), храму-пам'ятника св. Андрія у Саут-Баунд-Бруку, церкви Івана Хрестителя у Гантері, церкви св. Юрія Зміборця у Нью-Йорку. Для української православної церкви у Глен Спеї, де жив до самої смерті, виконав запрестольний образ Богоматері – одну з наймонументальніших українських богородичних ікон ХХ століття. Ікони пензля Петра Холодного виставлялися в Українському музеї в Нью-Йорку, де він багато років був науковим радником³⁷.

Ікони Святослава Гординського – одне з найбільших надбань мистецтва української діаспори. Його багатогранна творчість стосується не лише образотворчого мистецтва. Гординський – автор мистецтвознавчих і літературознавчих праць, поет, перекладач поезії з англійської, італійської, французької, німецької, польської мов. Здобув різнобічну мистецьку освіту і понад 60 років брав активну участь у мистецькому житті в Україні й за кордоном. Іконографія образів Святослава Гординського представлена іконостасом церкви св. Петра і Павла у Саскатуні, виконаним у 1975–1976 роках. Звертаючись до мозаїки, наприкінці 1960-тих років Гординський одержав замовлення з Рима розмалювати у мозаїчній техніці цілий інтер'єр – від купола до підлоги – щойно вибудованого (1967–1969) українського кафедрального собору св. Софії за адресою Віа Боччея, 478 (архітектор Лючіо ді Стефано). Митець розробив систему розписів в основних композиційних вузлах подібну до системи мозаїк Софії Київської³⁸. На увагу заслуговують його роботи, виконані для Собору Покрови Пресвятої Богородиці і св. Апостола Андрія Первозванного у Мюнхені³⁹. Загалом Святослав Гординський оздобив 40 сакральних споруд у 20-ти країнах світу⁴⁰.

Канадський митець українського походження Теодор Баран працював протягом 1950–1960-тих років у провінції Саскачеван над іконами й стінописами великих храмів (український католицький кафедральний собор св. Юрія в Саскатуні) і малих церков на т. зв. хуторах і в містах провінції (Порт Батлфорд, Судерленд, Принс-Алберт)²⁴. Йому довелося розписувати церкви, побудовані

---

³⁷ *Степовик, Д.* Сучасний Український іконопис діаспори // Мистецтво української діаспори. Повернуті імена / ред. О. Федорук, Д. Степовик, В. Врублевська, М. Коць. – Київ: Тріумф, 1998. – Режим доступу: <http://uop.net.ua/dmytro-stepovyk-suchasnyj-ukrajinskyj-ikonopys-diaspory/>

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ *Тутла, Б.* Гординський Святослав // Енциклопедія української діаспори. – Режим доступу: http://eudusa.org/index.php?title=Hordynsky_Sviatoslav

⁴⁰ Святослав Гординський (1906–1993) // Вітчизна. – 2006. – №3-4. – Режим доступу: http://vitczyzna.ukrlife.org/3_4_06gordyn.htm

ще першими емігрантами початку ХХ століття. Монументалістські тенденції в малярстві Теодора Барана виразно розкрилися в його фресках у соборі св. Юрія в Саскатуні, які він виконував тричі (1949–1950, 1954–1955, 1968). Протягом 1970–1990-тих років митець створив іконописні роботи в 70-ти українських церквах канадських провінцій Альберта, Манітоба, Саскачеван, Онтаріо, Нова Шотландія⁴¹. Українська католицька церква Воскресіння, побудована в 1936–1939 роках поселенцями в околиці Давфину (провінція Манітоба), в оздобленні якої в 1957–1958 роках брав участь Баран, 2004 року включена до Канадського реєстру історичних місць та пам'яток як об'єкт національного значення⁴². Митець помер 1995 року в Саскатуні⁴³.

Цілі іконостаси й окремі ікони для українських церков за кордоном писав відомий художник о. Ювеналій (Мокрицький), ієромонах Українського студитського чину. Богословську освіту здобув у Львові й Празі, мистецьку – в Академії мистецтв у Відні. Працював як іконописець у Західній Німеччині (1948–1950), Італії (1950–1955), Канаді (1956–1963), США (1957), від 1964 року – в Римі. Найвидатнішим творчим досягненням о. Ювеналія є 26 ікон для іконостасу собору св. Софії в Римі, написані в 1970-тих роках⁴⁴.

Від початку 1980-тих років на різних континентах, де мешкає українська діаспора, почали встановлювати пам'ятники й пам'ятні знаки на вшанування українців, загиблих під час голодоморів і репресій за доби тоталітаризму. Перші такі знаки споруджено в Північній Америці, Великій Британії і Австралії 1983 року до 50-річчя трагедії⁴⁵. 16 грудня 2003 року Генеральний директор ЮНЕСКО підписав Послання у зв'язку з 70-ми роковинами Голодомору 1932–1933 років в Україні. 1 листопада 2007 року 34-та сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО, до складу якої входить 193 країни, одногосно прийняла Резолюцію про «Вшанування пам'яті жертв Голодомору в Україні». Генеральна конференція ЮНЕСКО заявила, що трагедія Голодомору, викликана політикою сталінського режиму, має стати попередженням сучасному й майбутнім поколінням, спонукаючи дотримуватись демократичних цінностей, прав людини й законності. Нині понад 70 країн світу визнали історичний факт Голодомору 1932–1933 років в Україні. Парламенти 19 країн світу – України, США, Канади, Австралії, Чилі, Аргентини, Мексики, Парагваю, Перу, Екватора, Колумбії, Угорщини, Чехії, Словаччини, Литви, Латвії, Естонії, Польщі, Грузії, місцеві органи влади Італії, Іспанії визнали його актом геноциду

---

⁴¹ Artist-iconografer Teodor Baran. Commissions. – Режим доступу: <http://www.baran.ca/tbaran/commissions.htm>

⁴² Artist-iconografer Teodor Baran. Photo Archive. – Режим доступу: <http://www.baran.ca/tbaran/photoarchive.htm>

⁴³ Artist-iconografer Teodor Baran. Artist. – Режим доступу: <http://www.baran.ca/tbaran/artist.htm>

⁴⁴ Костів, Н. Творча спадщина видатного іконописця ХХ століття Ювеналія Мокрицького: художньо-стилістичні особливості творів. – Режим доступу: <http://um.etcnolog.org.ua/zmist/2011/109.pdf>

⁴⁵ Кот, С. Українці в світі / С. Кот, П. Кардаш. – Київ ; Мельбурн, 1995. – С. 34, 38, 41, 69, 157.

українського народу. ООН, ЮНЕСКО і НБСЕ вшанували пам'ять жертв⁴⁶. На сьогодні за кордоном встановлено 28 пам'ятників і пам'ятних знаків⁴⁷, які виконали митці діаспори і незалежної України: Людмила Темертя, Роман Коваль, Анатолій Куш, Ігор Новосілець, Григорій Єршов, Борис Боберський, Тарас Козбур, Юрій Кодак, Олександр Звір, Микола Теліженко⁴⁸.

Останнім часом до увічнення видатних діячів за кордоном долучаються українські посольства. Так, упродовж 2008 року за кошти, передбачені в державному бюджеті за програмою «Заходи щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України», споруджено пам'ятники Тарасу Шевченкові у Празі, Софії, Баку, Кам'янці (Придністровський регіон Республіки Молдова); Іванові Мазепі – у Бендерах (Придністровський регіон Республіки Молдова); відкрито меморіальні дошки Ярославу Стецьку і Ярославі Стецько у Мюнхені, Олені Телізі у Подєбрадах, оперній співачці Оксані Петрусенко в Казані, письменникам Маркові Вовчку, Іванові Франку, Василю Сухомлинському у Кишиневі та іншим⁴⁹.

Отже, виокремлюється напрям досліджень зарубіжної культурної спадщини, до якої відносяться як пам'ятники, створені митцями за кордоном, так і пам'ятки, пов'язані з життям і творчістю видатних представників української діаспори.

Tetiana KATARHINA. The Contribution of Ukrainian-Diaspora Artists to Cultural Heritage Abroad.

The article is devoted to artistic works created by prominent Ukrainian artists abroad. It highlights the creative achievements of masters of plastic arts in the Ukrainian Diaspora.

Keywords: cultural heritage, Diaspora, sculptors, art works.

---

⁴⁶ *Недужно, Ю.* Діяльність закордонних українців щодо дослідження голодомору 1932–1933 років в Україні та вшанування пам'яті жертв трагедії (середина 80-початок 90-х років ХХ ст.) / *Юрій Недужно* // Мандрівець. – 2008. – №5. – С. 15

⁴⁷ *Катаргіна, Т.* Скрижалі скорботи. Закордонні пам'ятки жертвам Голодомору 1932–1933 рр. в Україні / *Тетяна Катаргіна* // Краєзнавство. – 2013. – Ч. 4 (85). – С. 72.

⁴⁸ *Ibidem*, с. 74–77.

⁴⁹ Від Аргентини до Казахстану. Де встановлено пам'ятники видатним українцям // Українська правда. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2010/12/8/8122/>